

Nortura

MARKEDSREGULERING

For balansens skyld

I snart 80 år har **markedsregulering** sørget for balanse i det norske matmarkedet. Reguleringen har **sikret bøndene avsetning** for sine produkter og gitt trygge forsyninger til industrien og forbrukerne.

Ingen medfødt kunnskap

En forutsetning for å kunne drive effektiv markedsregulering er at systemet er kjent og har tilstrekkelig oppslutning. Dette krever en felles virkelighetsoppfatning om hvilke mål, sammenhenger og begrensninger som gjelder for markedsregulering i det norske matmarkedet. Virkemidlene må oppfattes å hvile på dette grunnlaget, og føles rimelige og rettferdige for alle parter.

Denne kunnskapen er ikke medfødt. Og interessen for å ta den til seg, er situasjonsbestemt. Vi har opplevd mer enn en gang at det er først når markedsoverskudd presser lønnsomheten, at det spørres etter «markedsregulering».

Markedsregulering er imidlertid en kontinuerlig prosess. Det handler om å påvirke tilbud og etterspørsel i forkant, for å unngå dramatiske reguleringsgrep. Det er et løpende arbeid for å holde balansen.

Markedsregulering er sterkt knyttet til landbrukspolitikken og landbrukets organisering. Dette «systemet», som det ofte kalles, utfordres fra tid til annen av andre aktører og politiske interesser når de ser seg tjent med det. Men systemet har vist seg levedyktig gjennom skiftende politiske vinder og ulike økonomiske og

markedsmessige forhold i 75 år.

Dette heftet er ment å gi et innblikk i hva markedsregulering er, og hva det betyr.

*Trygve Brandrud
Direktør
Norsk Kjøtt Totalmarked*

Markedsregulering handler om å arbeide aktivt hver dag for å påvirke tilbud og etterspørsel, slik at man unngår dramatiske reguleringsgrep.

Den lønnsomme balansen

■ Både bønder og forbrukere rammes av et uregulert matmarked. Overproduksjon kan tvinge bøndene til å selge sine varer uten lønnsomhet – ja, endog til dumpingpriser. Underdekning påfører forbrukerne høye priser. I verste fall kan forsyningene utebli, noe handelen naturlig nok misliker sterkt.

■ Markedsbalanse er dermed lønnsomt for produsentene, industrien, handelen, forbrukerne – og for samfunnet.

Derfor har de fleste land en eller annen form for markedsregulering i matvaresektoren. Alle har stort sett samme mål om stabile produksjonsforhold og sikre forsyninger, men organisering og finansiering varierer.

I Norge har landbrukssamvirket ansvar for markedsreguleringen, og ordningen betales av bøndene. Reguleringen tar sikte på å balansere markedet slik at bøndene oppnår de målpriser (maksimalpriser) som staten og jordbruksorganisasjonene er blitt enige om i Jordbruksavtalen, og at forbrukerne kan kjøpe matvarer til noenlunde like priser i hele landet.

I EU er markedsreguleringen en offentlig oppgave, der myndighetene garanterer en minstepris (intervensjonspris) til bøndene. Dersom prisene i markedet går under dette nivået, intervensjoner EU-kommisjonen og finansierer oppkjøp, lagring og eksport av overskuddsvarer. Systemet

har flere svake sider og er under revurdering.

I Norge omfatter markedsordningene melk, kjøtt, egg og korn, samt noen mindre produksjoner. For fjørfe-kjøtt ble markedsreguleringen avvirket fra årsskiftet 2006/2007.

300 000 på bunnlinjen

Alle produsenter i alle bransjer forsøker å tilpasse sin produksjon til etterspørselen. Alt annet vil presse prisene, eller medføre tapt salg. I norsk kjøttproduksjon er markedsbalanse meget sentralt fordi bøndene selv har ansvar for å holde markedet i balanse. Prispresset som oppstår ved overskudd av kjøtt slår rett inn i bondens oppgjørpris og «bunnlinjen» i regnskapet. Og det slår hardt.

La oss ta et eksempel: På et tidlig tidspunkt så det ut til å kunne bli et overskudd på mer enn 10 000 tonn svinekjøtt i 2007. En svineprodusent

med kombinert produksjon og en besetning tilsvarende konsepsjonsgrensen, kunne tapt opp til 300 000 kroner dersom det ikke var iverksatt regulerings tiltak.

Dette illustrerer også at jo større produsentene er, jo mer avhengige er de av en god markedsbalanse.

Avlsframgang, god dyrevelferd, bedre føring, nattevåk i fjøset og gode «leveransetillegg», kan raskt bli spist opp av forstyrrelser i markedsbalansen.

Én prosent – 110 millioner

Mette forbrukere, eller overfylte butikker, er ikke villig til å betale for «mer av det samme». De forlanger

FOTO: JENS SØLVEBERG, SAMFOTO

FOTO: OFK

Markedsregulering er hjemlet i **Omsetningsloven**, første gang vedtatt av Stortinget 6. juni 1930 og sist endret 12. desember 2001. Her heter det:

”Fyremålet med lova er gjennom samyrke å fremja umsetnaden av kjøtt av storfe, kalv, sau, reinsdyr, fjørfe, flesk, korn og oljefrø, mjølk, smør, ost, egg, pelsdyrskinn, reinsdyrskinn og hagebruks- og gartneriprodukt.”

faktisk godtgjørelse for å ta unna et ekstra kvantum.

Beregninger viser at overskuddskjøtt som presses ut i markedet, har en negativ verdi på nesten 100 kroner pr. kilo! For bøndene er det derfor lønnsomt å investere opp mot et tilsvarende beløp for å stimulere etterspørselen eller redusere produksjonen.

Omregnet til det norske svinekjøttmarkedet, vil det koste 110 millioner kroner i reduserte priser å få solgt en overproduksjon på én prosent.

Biologiske tyngdelover

Markedsregulering er solid forankret i landbrukets tyngdelover: Biologiske prosesser har ikke like forutsetninger over hele kloden, eller i hele Norge, og kan derfor ikke overlates til «den sterkeste rett». Og landbrukspolitikk dreier seg om langt mer enn «avkastning på kapitalen».

Biologiske produksjoner kan heller ikke tilpasses like fort som å skru igjen en oljekran eller stoppe et samlebånd.

Hver produsent er dessuten ikke stor nok til å påvirke markedet. I landbruket har dette ført til en stor grad av samvirkeorganisering. Men samvirke krever oppslutning. Hvis

FOTO: JAN INGE HAGA

Jo større produksjonen er, jo mer avhengig er produsentene av god balanse i markedet. Karin og Bjørn Borgen på Klepp i Rogaland har formeringsbesetning med over hundre årspurker.

ikke vil følelsen av urettferdighet tappe kraften ut av de som tar på seg

belastningene, mens de øvrige vokser seg store på kollegaenes innsats.

Alle bønder betaler

Det geniale i det norske systemet er at organiseringen av markedsreguleringen er obligatorisk. Omsetningsloven pålegger alle produsenter å bidra økonomisk til de tiltakene som gjennomføres. Dette skjer ved at alle bønder må betale den omsetningsavgift som Omsetningsrådet finner nødvendig. Som motpost har landbruket flertall i Omsetningsrådet, som styrer markedsreguleringsvirksomheten.

Driften av systemet må være slik at det ikke skaper for store spenninger mellom bønder, eller i forholdet mellom bønder og andre. Denne balansen kan være krevende. Bøndene og aktører lenger ut i verdikjeden kan ha både sammenfallende og motstridende interesser. De kan være sammenfallende når det gjelder for eksempel kvalitet og forutsigbarhet, men motstridende når det gjelder priser.

Disse motsetningene er enklere å håndtere dersom aktørene kjenner hverandres motiver og begrensninger. Når alt kommer til alt, er alle gjensidig avhengig av hverandre.

Kan en markedsordning fra 30-åra passe i dag?

Landbrukssamvirket har hatt ansvar for markedsreguleringen helt siden 1930, da Omsetningsloven første gang ble vedtatt av Stortinget. Men kan en markedsordning som ble etablert på grunnlag av krisetidene i 1920-årene, fungere i dagens markedsøkonomi? Er ikke markedsregulering noe man drev med i gamle dager? Før vi fikk kjøleteknikker, holdbarhetsfremmende emballasje og datastyrt varestømmer?

Svaret er at markedsordningene hele tiden er tilpasset nye tider. Når systemet er blitt utfordret har det ført til analyser, utredninger og diskusjoner, flere ganger helt inn i Stortinget. Og hver gang har man kommet fram til

at systemet som gradvis er utviklet, er viktig for samfunnet og fungerer godt. Ja, at norsk landbruk faktisk har et av sine sterkeste fortrinn nettopp i måten det er organisert på.

Et av norsk landbruks sterkeste fortrinn er måten det er organisert på!

Markedsregulering har med andre ord vist seg å være et bærekraftig og lønnsomt virkemiddel under varierende økonomiske tider og skiftende politiske vinder. Den kanskje viktigste grunnen til dette, er det sterke incitamentet som ligger i å drive kostnadseffektivt når en produsenteid samvirkeorganisasjon er operativ markedsregulator samtidig som produsentene selv er økonomisk ansvarlig for overproduksjonen.

FOTO: HÅVARD SIMONSEN

Kjøtt som presses ut i et overskuddsmarked har en **negativ verdi på nesten 100 kroner pr. kilo**. For hele det norske svinekjøttmarkedet koster det 110 millioner kroner i reduserte priser å få solgt en overproduksjon på bare én prosent.

– Dugnad til nytte for både bonde og forbruker

■ – Jeg ser markedsordningene og reguleringstiltakene som et dugnadsarbeid med stor verdi for både bønder og forbrukere, sier Ingve Skretting. Han og kona Kristin Søyland driver stort med husdyr på Jæren, og vet godt hvor hardt overproduksjonskostnader kan slå inn i regnskapet.

– Det kan kanskje virke som at det er å be bukken passe havresekken å spørre en bonde om markedsregulering, ler Skretting, og innrømmer gjerne at det er vanskelig å vurdere systemet ut fra et rent objektivt ståsted.

– Markedsreguleringen i Norge har edle mål. Systemet er designet for å unngå kostbar overproduksjon. Vi som er bønder, ser selvfølgelig at vi tjener på dette. Men mitt poeng er at markedsreguleringen har stor verdi også for forbrukerne. Systemet er sikkert ikke perfekt, men det er bygd opp over lang tid og har vist seg å fungere godt, mener Skretting.

Melk, kalv og slaktegris

Skretting og Søyland driver gården Kvednarudlå på Varhaug i Hå kommune. De er store produsenter av både storfe- og svinekjøtt. I grisehuset utnytter de konsesjonsgrensen fullt ut og fôrer fram ca. 2100 slaktegris i året. All smågris kjøper de fra en purkering. I tillegg driver de stor produksjon av mellomkalv. Leveransene skal opp i 200-300 kalver pr. år, og de har drevet med gourmetkalv siden 1999.

– Det er veldig godt kjøtt, skyter Skretting inn.

Kalvene kommer delvis fra egen besetning, for Skretting og Søyland er den aktive parten i samdrift med ca. 260 tonn melkekvote. Resten av kalvene kjøpes inn.

Kristin Søyland og Ingve Skretting har satset på et liv som bønder. Her sammen med Helle (4) og Åvar (2). I tillegg har de Live på fem måneder.

– Nok å gjøre?

– Åjada, medgir Skretting. Tre barn på 4 år, 2 år og fem måneder krever også sitt. – Vi har ansatt en slovak på fulltid nå mens Kristin har permisjon. Men ellers satser vi på å klare oss selv, forteller han.

En krone blir 200 000

– Jeg har spurt meg selv hvordan verden ville vært uten markedsregulering. Hva er alternativet? Hittil har vi kanskje ikke sett så kjempestore utslag av at det ikke lenger er noen regulering i grønnsaksmarkedet og for slaktekylling. Men hvis markedsordningene faller bort, må balansen av markedet skje på annet vis. Vi vet at mange politikere ønsker mer import og gjerne ser at grensevernet slakkes opp. Da vil norske produsenter oppleve store svingninger og lett kunne knekkes av overproduksjon. Vi vil miste muligheten vi i dag har til å styre så tett opp mot målpris som mulig, og pengene forsvinner uten at det kommer hverken produsent eller

forbruker til nytte, sier Skretting.

Skretting har ikke regnet detaljert på hva en verden uten markedsregulering vil bety for drifta. Men med så omfattende produksjon, slår selv små prissvigninger tungt inn.

– Vi leverer vel 150 tonn svinekjøtt og 30-40 tonn kalvekjøtt i året. En krone kiloen betyr med andre ord rundt 200 000 kroner for oss, forklarer han.

Trenger konkurranse

På Jæren er konkurransen sterk mellom Nortura og de andre slakteriene, og Skretting forteller at han mer enn en gang har fått presentert regnestykker og tilbud om hvor mye det er å tjene på å skifte varemottaker.

– Selv om det kanskje høres litt populært ut, mener jeg konkurranse er bra, og jeg tror ikke man skal trekke den konklusjon at produsenter som leverer til andre enn markedsregulator er i mot markedsregulering. Mange er enige i systemet, mener Skretting. Han viser imidlertid til at

BEGGE FOTOS: JAN INGE HAGA

Ingve Skretting leverer 200-300 okser og 2100 slaktegris i året. – Da er vi avhengig av god markedsbalanse som betyr at vi får solgt dyra våre til de prisene som er avtalt i jordbruksforhandlingene, sier han.

ulempene ved å være markedsregulator, gir ulike vilkår mellom aktørene.

– Mottaksplikten setter Nortura i en spesiell stilling. Jeg er i tvil om markedsregulator får tilstrekkelig godtgjørelse for å ha slakteanlegg og stor nok kapasitet over hele landet, sier Skretting. Han viser til at de andre aktørene har ytret ønske om å få del i ordninger som innfrysing, men avvist å ta på seg forpliktelsene

som følger med. – De ønsker med andre ord ikke å være del av en fullverdig markedsregulering, men bare få del i godene, sier Skretting.

Innflytelse

– På den annen side bør selvfølgelig en samvirkebedrift som bøndene selv eier, være mye bedre til å ivareta produsentenes brukernytte, understreker Skretting.

– Gjennom vår egen bedrift har vi mulighet til å påvirke hvilke virkemidler som bør tas i bruk. En slik demokratisk innflytelse på systemet er viktig for at det skal ha nødvendig aksept og legitimitet blant bøndene. Dette må Nortura og andre markedsregulatorer aldri glemme. Vi må ha åpen og grundig debatt om markedsreguleringen, sier Skretting.

I Norge har bøndenes egne organisasjoner, **landbrukssamvirket**, ansvar for markedsreguleringen. Samtidig har bøndene selv det økonomiske ansvaret for markedsbalansen. Denne kombinasjonen er en sterk drivkraft for å sikre at markedsreguleringen gjennomføres på en kostnadseffektiv måte.

Fundamentet for markedsregulering

■ Forutsetningen for dagens markedsreguleringssystem er beskyttelse av det norske matvaremarkedet gjennom et effektivt og forutsigbart importvern. I dag bygger importvernet på høye tollsatser. Importvernet er basert på internasjonale avtaler som Norge har sluttet seg til, for eksempel WTO- og EØS-avtalen.

■ Fundamentet for markedsreguleringen er mottakplikten og forsyningsplikten.

Importvern

Dagens importvern er basert på regelverket i internasjonale avtaler, samt nasjonale retningslinjer.

Den såkalte RÅK-ordningen, som er nedfelt i en egen lov, har som formål å utjevne forskjeller i råvarekostnadene mellom norske og utenlandsk bearbejdede næringsmidler som omsettes i Norge. I kjøttsektoren gjelder dette svine-, storfe- og fårekjøtt til ferdige produkter som inneholder mindre enn 20 prosent kjøtt, slik som pizza, sauser og supper. Hensikten er å gjøre norske næringsmidler konkurransedyktige på verdensmarkedet, og sikre avsetning av norske råvarer. Dette innebærer at det er betydelig lavere tollsatser mellom Norge og EU på enkelte bearbejdede landbruksprodukter (RÅK-varer), enn tollene på de samme råvarene som benyttes i ferdigproduktene. De lave tollsatsene skal dekke forskjellene i råvarepris mellom Norge og EU, og er ikke ment å beskytte industriledet for øvrig. Tollsatsene er imidlertid så lave at de ikke alltid dekker forskjellene i råvarepris. Det gis derfor tilskudd til bedrifter som produserer disse bearbejdede land-

bruksvarene for å kompensere for manglende tollbeskyttelse.

I det siste har det også vært diskusjon om utenlandsk produksjon av produkter som inneholder norske råvarer. Da dette heftet ble laget, var reglene for slik produksjon oppe til ny vurdering.

Mottakplikten sikrer bøndene

Som markedsregulator har Nortura plikt til å ta i mot husdyr til slaktning og egg over hele landet. Mottakplikten skal sikre bonden avsetning, og fra et landbrukspolitisk synspunkt er dette trolig den viktigste forpliktelsen markedsregulator er pålagt. Men en kan også si at markedsregulering er en forutsetning for å kunne ha en slik mottakplikt. Det ville være en uholdbar situasjon dersom markedsregulator hadde vært forpliktet til å ta i mot ukontrollerte mengder slakt uten å ha mulighet til å iverksette virkemidler som kunne påvirke etterspørselen.

I Landbruks- og matdepartementets forskrift fra 1. juli 2003 heter det: «...markedsregulators mottakplikt skal sikre alle primærprodusen-

ter avsetning for sin produksjon, til de vilkår som gjelder på det aktuelle mottaksanlegg på det tidspunkt leveransen finner sted.»

Markedsregulators (Norturas) konkurrenter kan velge hvilke bønder eller områder de ønsker å ta i mot slakt fra.

For å kunne ivareta mottakplikten under alle forhold, kan markedsregulator på grunn av beredskapshensyn ha behov for en viss overkapasitet. Det kan gjelde personell, slakteanlegg og lagerkapasitet.

Forsyningsplikten sikrer forbrukerne og næringsmiddelbedriftene

Forsyningsplikten skal sikre lik tilgang på råvarer til alle aktører i kjøttbransjen, dermed også forsyninger til dagligvarebutikker og forbrukere over hele landet.

Forsyningsplikten innebærer at Nortura har ansvar for å foreta en rettferdig fordeling av ferskt helt slakt til alle aktører i markedet. Fordelingen foretas ut fra bestillinger fra Norturas egne og konkurrerende bedrifter. Om nødvendig må markedsregulator pålegge egne bedrifter å overla-

I januar 2007 møtte WTOs generaldirektør Pascal Lamy (t.h.) utenriksminister Jonas Gahr Støre og landbruksminister Terje Riis-Johansen i Oslo.

Import- og eksportkvoter EU/Norge

Importkvote fra EU til Norge

150 tonn kjøttboller	tollfritt
200 tonn spekeskinke	tollfritt
200 tonn pølser	tollfritt
200 tonn bacon crisp	tollfritt
250 tonn frossen svinelever	tollsats 5 kr/kg

Eksportkvote fra Norge til EU

300 tonn sau/lam/geit	tollfritt
200 tonn spekeskinke	tollfritt
300 tonn pølser	tollfritt

leringen

te slakt til konkurrenter – såkalt tvangsutskrivning av egen råvare.

Dersom det er for lite tilgang på norsk kjøtt, er det markedsregulators ansvar å ta initiativ til import. I praksis skjer dette ved å anmode myndighetene om å senke tollsatsene på bestemte kjøttråvarer i avgrensede perioder. Det kan også utløse import dersom prisen i det norske markedet ligger ti prosent over målpris i to påfølgende uker. Normalt iverksettes administrativt nedsatte tollsatter av Statens landbruksforvaltning (SLF) bare når den gjennomsnittlige prisen for et kjøttslag vil kunne overskride målpris som er avtalt i Jordbruksavtalen.

Internasjonale avtaler

De viktigste internasjonale avtalene som har betydning for det norske matmarkedet er WTO-avtalen og EØS-avtalen mellom EU og EFTA.

EØS-avtalen

EØS-avtalens artikkel 19 har som intensjon å skape et mer åpent marked for landbruksvarer innenfor EØS-området. I henhold til artikkel 19 skal partene undersøke vanskeligheter som måtte oppstå i handelen med landbruksvarer og bestrebe seg på å finne egnede løsninger. Målet er en gradvis liberalisering av handelen. Det skal forhandles om vilkårene annethvert år, og eventuell liberalisering skal skje på gjensidig fordelaktig basis.

Med sine offensive interesser på dette området, har EU større interesse enn Norge til en regelmessig oppfølging av artikkel 19. De første reelle forhandlingene ble fullført i desember 2002, og resulterte i kvotene som er vist i tabellen på side 8. Siden dette er kvotene innenfor disse områdene ikke endret, men det er nå startet en ny forhandlingsrunde.

Statens landbruksforvaltning (SLF) auksjonerer ut disse kvotene til bedrifter i kjøttbransjen.

WTO-avtalen

Gjeldende rammeavtale i Verdens handelsorganisasjon (WTO) ble vedtatt i 2004. Forhandlinger om en ny avtale (Doha-runden) har foreløpig ikke ført fram. I henhold til WTO-avtalen er kvotene for minste markedsadgang til Norge som vist i tabellen.

WTO-kvoter for import til Norge

1084 tonn fryst storfekjøtt
1381 tonn fryst halv gris
206 tonn sau/lam/geit
1295 tonn egg

Alle varer er gitt 62,35% tollreduksjon
Kvotene fordeles ved auksjon av SLF.

Import fra utviklingsland

Norge har følgende preferanser for import av kjøtt fra utviklingsland:

1 Full tollfrihet uten mengdebegrensning på import fra MUL-land (minst utviklede land).

1 10 prosent preferanse på den til enhver tid gjeldende tollsats fra GSP-land (utviklingsland som faller inn under General System of Preferences). Her gjelder årlige importkvoter på:
200 tonn hermetisk corned beef
100 tonn hermetisk skinke
50 tonn hermetisk storfetunge

Avtale Island-Norge

En EFTA/WTO-avtale mellom Norge og Island forplikter Norge til å importere 600 tonn lammekjøtt pr. år til en tollsats på 2,40 kr/kg. Importen fordeles etter historisk kvote: Nortura 70 prosent og KLF 30 prosent.

Import av vilt

For import av vilt gjelder følgende kvoter:
30 tonn hjortekjøtt
140 tonn elgkjøtt
260 tonn annet vilt

Tollsatsen for import innenfor disse kvotene er 0,60 kr/kg. Kvotene fordeles ved auksjon av SLF.

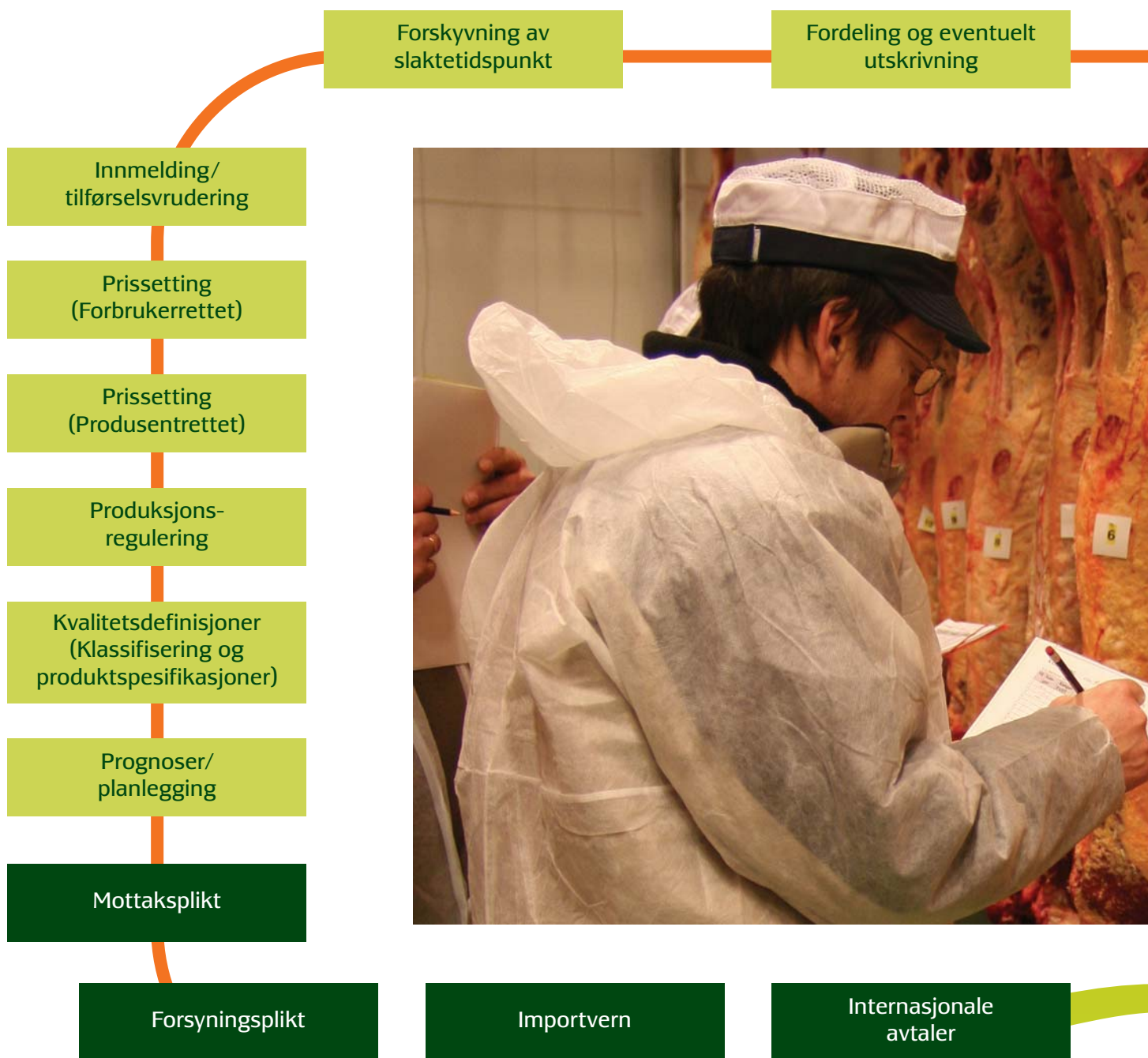
For informasjon om øvrige importbestemmelser, se SLFs hjemmesider: www.slf.dep.no

I **Soria Moria-erklæringen**, som danner det politiske grunnlaget for regjeringen Stoltenberg, heter det:

”Regjeringen vil videreføre markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres.”

■ Markedsregulering består av et bredt sett av virkemidler for å påvirke tilbud og etterspørsel i og langs varestrømmen. Virkemidlene utvikles kontinuerlig for å sikre at de varer bonden produserer tilfredsstillende forbrukernes krav, som kvalitet, ferskhets, hygienisk og etisk standard osv. Markedsregulering handler med andre ord ikke bare om å

Markedsregulering

FUNDAMENTET – DE POLITISKE FORUTSETNINGENE

balansere tilbudet til etterspørselen, men også om å fremme omsetningen ved å bringe etterspørselskrav tilbake til produsenten. Dette er i seg selv en viktig markedsregulering.

■ Figuren nedenfor viser de mange virkemidlene som tas i bruk for å balansere markedet. På de neste sidene forklares hvordan virkemidlene fungerer.

er så mangt...

Logistikk og tilgjengelighet,
fersk vare

Frakttilskuddsordninger
Geografisk utjevning

FOTO: GRETHE RINGDAL, ANIMALIA

Informasjon

Reklame og
opplysningsvirksomhet

Regulering i tid
(Fryselagring)

Reguleringseksport
Suppleringsimport

Statistikk
(Beregning/oppfølging)

Faglig virksomhet
(FoU, produktutvikling, avl)

Målene for markedsreguleringen er i følge St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon:

- **Prisstabilitet**
- **Avsetningsmuligheter** for produsentene
- **Forsyninger** i alle forbruksområder til noenlunde ens pris
- **Prisuttak** i samsvar med jordbruksavtalens forutsetninger

Virkemidlene i markedsregulering

■ Markedsregulering gjennomføres med et bredt sett av virkemidler, og du finner en gjennomgang av dem på de neste sidene.

■ Grovt sett kan virkemidlene deles inn i prognoser, produktkvalitet, priser, reguleringer, avtaler og kontrakter, informasjon, lagring og eksport.

Prognoser

Landbrukets Prognoseutvalg lager årsprognoser for produksjon og etterspørsel av alle kjøttslag. Prognosene justeres tre ganger pr. år – januar, mai og september. Prognosene danner grunnlag for prisstrategi og iverksettelse av produksjonsregulerende tiltak.

Klassifisering og produktspesifikasjoner

Klassifiseringssystemet for slakt stammer helt tilbake til 1930-tallet. Målet har hele tiden vært å gi riktig oppgjør i forhold til slaktets kvalitet og bearbeidingsverdi. Kriteriene for klassifisering er med andre ord basert på hva markedet etterspør. Klassifisering er slik sett et viktig reguleringssignal bakover i verdikjeden til produsentene.

Siden 1. januar 1996 har EUROP vært benyttet som klassifiseringssystem for alle dyreslag i Norge.

Klassifisering foretas av eksperter på slakteriet som bedømmer kjøttfylde og fettsetning. På gris benyttes elektronisk målt kjøttprosent som objektivt kriterium.

Nortura har utarbeidet omfattende råvarespesifikasjoner for skåret vare, som blir løpende fulgt opp og vedlikeholdt. Dette er en viktig forutsetning for å kunne holde riktig og stabil kvalitet på skåret kjøtt, og til riktig pris. Norturas spesifikasjoner setter i praksis standard i bransjen.

Produksjonsregulering

På bakgrunn av prognosene fra Prognoseutvalget kan Nortura foreslå regulerende tiltak for å tilpasse produksjonen til forventet engrossalg. Produksjonsregulerende tiltak er blitt særlig aktuelt etter at WTO-avtalen førte til begrensninger for eksport. Det er imidlertid en forutsetning fra avtalepartene i jordbruket at produksjonsregulerende tiltak ikke skal være av permanent karakter.

Det er først og fremst for gris man har benyttet produksjonsregulerende tiltak, og det mest brukte virkemidlet har vært å anvende pris for å påvirke gjennomsnittsvekten. Med enkle midler har det vært mulig å variere slaktevektene med opp til 10 kilo pr. dyr. Systemet virker effektivt og skaper lite konflikt så lenge alle følger lojalt opp. De siste 5-6 årene har imidlertid frittstående slakterier i stadig sterkere grad praktisert høyere vektgrenser enn de Nortura har fastsatt. De har dermed kunnet fremstå som mer attraktive i konkurransen om tilførslene. Ensidig gjennomføring av lavere vekter påførte Nortura en uakseptabel belastning med tap av tilførsler og høyere kostnader pr. kilo for slaktning og skjæring. Fra våren 2006 har imidlertid Omsetningsrådet vedtatt å gi økonomisk kompensasjon til de som deltar i ordningen. Kompensasjonen gis til både slaktegrisprodusenter og til industrien.

Andre tiltak har vært slaktning av

FOTO: HÅVARD SIMONSEN

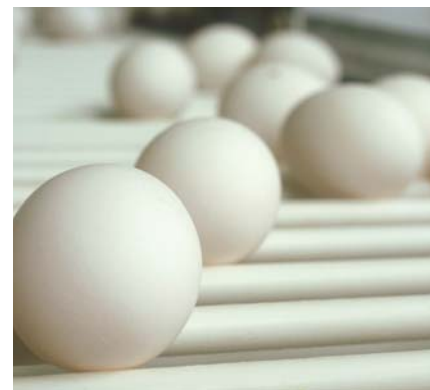

FOTO: PRIOR

ringen

lette griser, ned mot 25 kilo, og kompensert purkeslakting i kombinasjon med en karanteneperiode for ny produksjonsøkning.

Også for storfe har det vært benyttet vektgrenser for å påvirke tilførselene av okse, og det har vært perioder med premiært kalveslakting.

For sau og lam har det ikke vært benyttet andre produksjonsregulerende tiltak enn en moderat bruk av vektgrenser.

Priser til produsent

Pris til produsent brukes aktivt for å gi signaler om markedssituasjonen og ønsket tilførselsutvikling. Produsentprisen kan endres til dels uavhengig av engrosprisen gjennom endring av omsetningsavgift, grunntilskudd og egne «avtaletillegg».

Engrospriser/målpris

Engrosprisen brukes aktivt for å påvirke etterspørselen i forhold til forventet markedssituasjon og sesong. Så langt det er mulig, fastsettes engrosprisene i forhold til den prisstrategi som er lagt for å kunne ta ut målpris til produsentene.

Målprisene på kjøtt fastsettes i Jordbruksavtalen hvert år (1. juli - 30. juni). Målprisene fastsettes for ung okse, lam og gris, og er definert til følgende klasser og kvaliteter:

Ung okse: Veiet snitt av klassene O÷, O, O+, R÷ og R, samt fettgruppe 2÷, 2 og 2.

Lam: Veiet snitt av klassene O÷, O, O+, R÷ og R, samt fettgruppe 2÷, 2 og 2+. Ferske lam i perioden 1. juli - 1. september er unntatt

Gris: Veiet snitt av slaktegris klasse E, uten hode og forlabb. Gjelder noteringer inntil 90 kilo.

Målprisens registreringspunkt er ved engrossalg av helt slakt fra hengehall i overskuddsområder. I praksis benyttes Norturas engrosprisliste, korrigert for avgifter. Målprispunktet ligger altså etter slakting og håndtering på slakteriet, og målpris er definert til pris tatt i markedet.

For kylling brukes en referansepris ved administrasjon av importvernet for fersk, hel kylling.

Målprisen på egg beregnes ut fra egg i klasse A over 53 gram.

Akkumulert prisuttak i avtaleåret skal som veiet gjennomsnitt ligge på eller under målpris. Målpris er med andre ord ingen garantert pris, men en maksimalpris.

For å «treffe» målpris, kan prisene varieres gjennom året. Dersom prisen overstiger målpris med mer enn 10 prosent i to uker etter hverandre, utløses lavere tollsatser som kan åpne for import. Dersom målprisen brytes i gjennomsnitt for avtaleåret, kan også dette medføre nedsatte tollsatser. Det er det siste som i praksis er grunnlaget for at myndighetene foretar såkalt administrativ nedsettelse av tollsatsene når dette er nødvendig eller ønskelig.

UTBETALING TIL PRODUSENT

Oppstillingen viser hvordan avregningspris til bonden er bygget opp, og hvordan målprisen beregnes.

Notert engrospris
÷ Kjøttkontrollavgift
÷ Matproduksjonsavgift
÷ Forskningsavgift
= Notert engrospris justert for offentlige avgifter (Målepunkt for målpris *)
+ Verdi av hud/skinn og biprodukter (ikke ull)
÷ Slakteri-/sorteringskostnader
÷ Inntransportkostnader
÷ Spesielle trekk (avtaletrekk, osv.)
÷ Omsetningsavgift
= Veiledende avregningspris for slaktedyr fra Nortura
+ Tilleggsytelser (f.eks. pulje- og kvalitetstillegg)
= Samlet utbetaling/oppgjør
+ Eventuell etterbetaling

I tillegg kommer grunntilskudd (småfe) og distrikttilskudd.

* Det er denne prisen som rapporteres i forhold til målprisoppfølgingen. Dette innebærer at de offentlige avgiftene til kjøttkontroll, matproduksjon og forskning legges til målprisen, og når markedssituasjonen gir rom for at målprisen kan tas ut av markedet, er det ikke produsenten som «bærer» disse kostnadene.

Dette innebærer at de offentlige avgiftene til kjøttkontroll, matproduksjon

Markedsregulering for jordbruksvarer er begrunnet ut fra matvaremarkedets og **jordbruksproduksjonens spesielle særtrekk:**

- Forbruket påvirkes ikke så lett av prisene (lav priselastisitet)
- Langsiktig biologisk produksjon med sesongvariasjoner (treg å endre)
- Stor geografisk spredning i både produksjon og forbruk
- Næring med mange små aktører som alene ikke kan påvirke markedet

sjon og forskning legges til målprisen. Når markedssituasjonen gir rom for at målprisen kan tas fullt ut, er det ikke kjøttprodusenten som bærer disse kostnadene.

Innmelding og vurdering av tilførsler

Det foretas rutinemessig innmelding av slakting, skjæring og engrossalg fra Norturas anlegg på 1-, 3- og 5- ukers horisont, for å få oversikt over markedssituasjonen på kort sikt. Dette gir grunnlag for å vurdere markedsbalanserende tiltak som:

- 1 Regulering av slaktetidspunkt
- 1 Fordeling av fersk vare (forsyningsplikten)
- 1 Geografisk utjevning, blant annet ved bruk av frakttilskudd
- 1 Import, eksport eller frysing

Forskyvning av slaktetidspunkt

Slaktetidspunkt kan reguleres gjennom avtaleordninger med produsentene. Ved å forskyve slaktetidspunktet kan tilførslene bedre tilpasses etterspørselen.

Styring av slaktetidspunkt for høner gjør dette til et spesielt viktig virkemiddel for regulering i eggmarkedet.

Frakttilskuddsordninger – geografisk utjevning

I forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2001 vurderte en arbeidsgruppe

frakttilskuddsordningene, med følgende resultat:

1 «Annet tilskudd», som i praksis var en omsetningsgodtgjørelse i underskuddsområder, ble avviklet i Sør-Norge 1. januar 2004. Tilskuddet avvikles i Nord-Norge 1. juli 2007.

1 Mellomfrakttilskuddet for helt slakt og skåret vare ble trappet ned i 2004, 2005 og 2006, og er fjernet helt fra 2007.

Innsparingene dette ga, skulle i utgangspunktet brukes til å øke tilskuddet til innfrakt. Dette ble gjort i 2004, da tilskuddet økte med 5,0 millioner kroner til 49,5 millioner. Det ble imidlertid ikke foretatt økninger i 2005 og 2006, slik at tilskuddet fortsatt er 49,5 millioner kroner.

Informasjon

God og oppdatert informasjon er en bærebjelke i markedsreguleringen. Det drives derfor aktiv informasjon til kjøttprodusentene, bransjen og myndighetene om markedssituasjonen og behovene for tiltak.

Nortura gir bred informasjon via sine medlemsider på internett, og prioriterer også markedsinformasjon på sine egne sider i Bondebladet. I tillegg er markedsinformasjon en viktig del av innholdet i medlemsbladet NorturaMagasinet.

Markedsarbeidet inngår for øvrig som en naturlig del av arbeidet i medlemsorganisasjonen.

Opplysningsvirksomhet

I tillegg til industriens og dagligvarehandelens egen markedsføring, driver Opplysningskontoret for Kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt merkenøytral informasjon.

Opplysningskontorene skal bidra til å fremme forbruket av norsk kjøtt og egg i samarbeid med aktørene i kjøtt- og fjørfebransjen. Aktivitetene kan være rettet mot sesongsalg og ha som mål å øke salget av over-skuddsprodukter. Opplysningskontorene samordner aktivitetene mest mulig, og er meget viktige for primærprodusentene og næringsmiddelbedriftene. Både industri og handel følger opp opplysningskontorenes tiltak på en god måte, noe som gir positive resultater langs hele verdikjeden.

Opplysningskontoret for kjøtt har hatt stor suksess med MatPrat, kontorets overordnede kommunikasjonsplattform.

Opplysningskontorene driver formidling til forbrukere, media, skoler, ernæringsmyndigheter, dagligvare og storhusholdning. De står bak langsiktig holdningsskapende arbeid, markedsundersøkelser og populære minikokebøker.

Fryselagring

Fryselagring gjelder i hovedsak helt slakt, selv om det også er anledning til å fryselagre skåret kjøtt. Hva som til enhver tid skal markedsreguleres,

FOTO: HÅVARD SIMONSEN

FOTO: OPPLYSNINGSKONTORET FOR KJØTT

blir bestemt av Nortura på grunnlag av innmeldinger fra Norturas anlegg. I hovedsak brukes reguleringslageret til supplering i perioder med underdekning av ferske, hele slakt. Fryst slakt påfører skjærebedriftene ekstra kostnader til håndtering, tining og i selve skjæreprosessen. Dessuten har tinte slakt begrenset anvendelsesområde. For å kompensere for dette gis det et prisavslag, såkalt frysefradrag, ved kjøp fra reguleringslager. Det er størst behov for frysefradrag på storfe og noe mindre på gris, mens det normalt ikke gis frysefradrag på sau/lam.

Reguleringseksport

Mulighetene for eksport er regulert gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) både når det gjelder kvoter og eksportstøtte.

Pr. april 2006 gjelder følgende eksportkvoter for Norge (den grense som først nås):

Storfe: 1 497 200 kg, eller 35,0 millioner kroner i eksportstøtte

Gris: 3 791 200 kg, eller 86,7 millioner kroner i eksportstøtte

Sau/lam: 680 700 kg, eller 17,7 millioner kroner i eksportstøtte

Suppleringsimport

Nortura har ansvar for å vurdere behov for suppleringsimport ut over gjeldende importkvoter. Som markedsregulator kan Nortura be Statens landbruksforvaltning (SLF) sette ned tollsatsene i en avgrenset periode

dersom det er for liten tilgang på innenlandsk kjøtt i totalmarkedet.

Statistikk, oppfølging og rapportering

Nortura bidrar med statistikk, oppfølging og rapportering til for eksempel Landbruks- og matdepartementet, SLF, Budsjettnemnda, Faglagene, KLF, media og bransjen førørvig.

Faglig virksomhet

Animalia (tidligere Fagsenteret for kjøtt) og Fagsenteret for fjørfe er ledende fagmiljøer som bidrar med kompetanse og kunnskap for å styrke produksjonen av kjøtt og egg.

Animalia jobber med husdyrfaglige og kjøttfaglige spørsmål, og tilbyr norsk kjøttbransje og norske bønder

kunnskap og kompetanse gjennom oppdrag, FoU-prosjekter, husdyrkontroll og helsetjenester. Sammen med Opplysningskontoret for kjøtt dekker Animalia hele verdikjeden fra bås til bord. Animalia ble etablert i 1998 etter en avtale mellom Norsk Kjøtt og Kjøttbransjens Landsforbund.

Fagsenteret for fjørfe er på tilsvarende måte et kompetansesenter for produksjon av egg og hvitt kjøtt. Fagsenteret konsentrerer seg i første rekke om problemstillinger knyttet til levende dyr og forholdene ute hos produsentene. Sentrale fagområder er dyrehelse, sjukdommer, dyrematerialer, ernæring og driftsforhold. Senteret startet i 1999 som følge av en avtale mellom Prior Norge og Fjørfebransjens Landsforening.

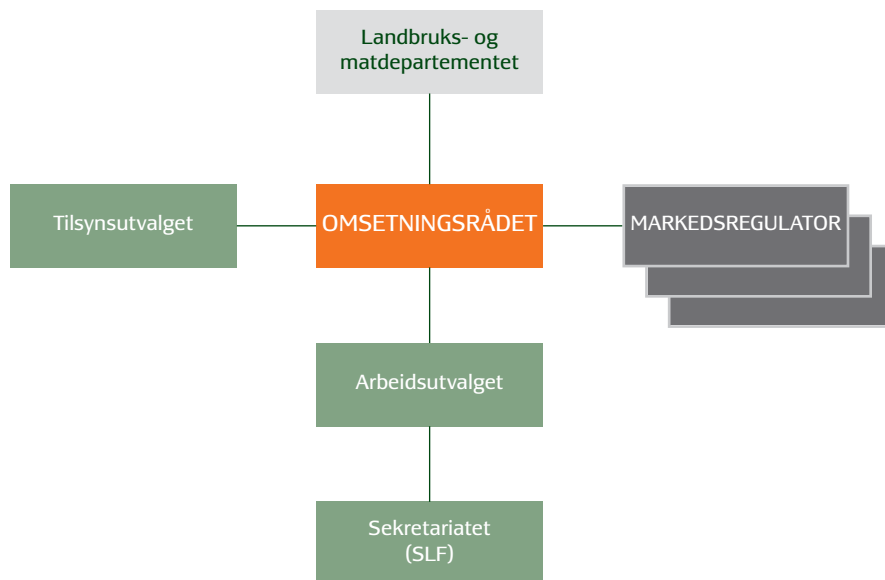
FOTO: OPPLYSNINGSKONTORET FOR KJØTT

Norske bønder er kjent for å **ta markedssignaler svært raskt**. Derfor er informasjon et viktig virkemiddel i markedsreguleringen. Høsten 2006 forventet var det forventet et stort overskudd av svinekjøtt i 2007 – dersom man ikke gjorde noe. Sammen med andre tiltak, **bidro aktiv informasjon** til at produsentene tilpasset produksjonen. Allerede i januarprognosen i 2007 var overskuddet betydelig redusert.

Omsetningsrådet

■ Omsetningsrådet står sentralt i markedsreguleringen i Norge. Rådet har sitt mandat fra Stortinget gjennom Omsetningsloven, og har myndighet til å iverksette markedsreguleringstiltak, fastsette omsetningsavgift og disponere markedsreguleringsmidler.

■ Omsetningsrådet oppnevnes av Landbruks- og matdepartementet, som også har styrelederen. På bakgrunn av at omsetningsavgiften betales av bøndene, har landbrukets organisasjoner flertall med ti av rådets 19 medlemmer.

Helt siden starten i 1930 har Omsetningsrådet bestått av selve Omsetningsrådet, Arbeidsutvalget, sekretariatet og Tilsynsutvalget.

Omsetningsloven angir Omsetningsrådets størrelse og sammensetning. I dag har rådet 19 medlemmer, hvorav et flertall på ti representerer landbrukets organisasjoner (se ramme). Alle medlemmer, med personlige varamedlemmer, oppnevnes av Landbruks- og matdepartementet.

Loven angir også at Omsetningsrådet skal ha et Arbeidsutvalg med fem medlemmer. I tillegg oppnevner Landbruks- og matdepartementet et Tilsynsutvalg på fire medlemmer. Siden 2000 har sekretariatsfunksjonen vært lagt til Statens landbruksforvaltning (SLF).

Hovedoppgaver

Omsetningsrådet har i dag følgende hovedoppgaver:

1 Administrere markedsregulerende tiltak som har til hensikt å tilpasse tilbudet av landbruksvarer til enhver tid og i alle deler av landet.

1 Føre kontroll med at samvirkeorganisasjonene, som utøvende markedsregulator, følger opp forskrifter og vedtak fra Omsetningsrådet.

1 Kreve inn omsetningsavgift.

1 Fremme faglige tiltak og opplysningsvirksomhet for landbruksvarer ved bruk av midler fra omsetningsav-

Omsetningsrådets sammensetning (mars 2007)

- 1 Landbruks- og matdepartementet
- 1 Moderniseringsdepartementet
- 1 Norges Bondelag
- 1 Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- 1 Nortura
- 1 Tine BA
- 1 Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon
- 1 Forbrukerrådet
- 1 AL Gartnerhallen
- 1 Prior Norge

- 1 Norges Pelsdyrslag
- 1 Norsk nærings- og nytelsesmiddelarbeiderforbund
- 1 Coop Norge
- 1 Hoff Norske Potetindustrier
- 1 Barne- og familiedepartementet
- 1 En felles representant for Kjøttbransjens Landsforbund, Fjørfebransjens Landsforening, Meieribransjens Landsforbund og Norges Frukt- og grønnsaks-

grossisters Forbund

- 1 Norsk Landbrukssamvirke
- 1 Norske Felleskjøp BA
- 1 Norkorn

Arbeidsutvalget

- 1 Landbruks- og Matdepartementet
- 1 Moderniseringsdepartementet
- 1 Norges Bondelag
- 1 Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- 1 En felles representant fra omsetningsorganisasjonene

giftene. Tiltakene kan være rettet mot produsent, næringsmiddelindustri, varehandel eller forbruker.

1. Administrere andre tilskuddsordninger innenfor rådets arbeidsområde på vegne av Landbruks- og matdepartementet.

Dette innebærer at Omsetningsrådet er kontrollorgan for den operative, tilskuddsberettigede delen av markedsreguleringsvirksomheten. Det er også Omsetningsrådet som godkjenner budsjetter til faglige og administrative tiltak.

Finansiering

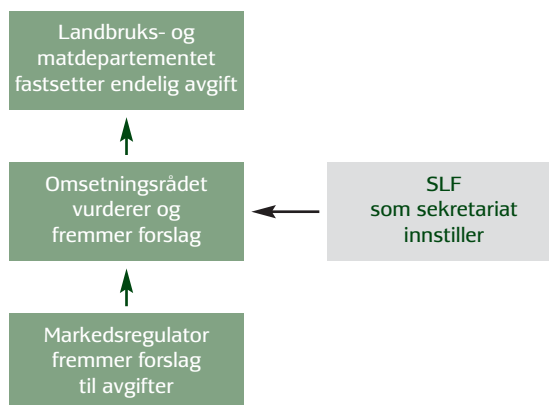
I dag finansieres markedsregulering-

en gjennom omsetningsavgiften. Det kan også bevilges midler over Jordbruksavtalen, men dette har ikke skjedd på mange år.

Når det gjelder forskjellige avtaleordninger mellom slakteri og produsent, som kan ha en markedsregulerings effekt, skjer dette gjennom egenfinansiering i Nortura og trolig også hos andre slakterier.

Omsetningsavgiften

Omsetningsavgiften er en avgift som trekkes av bondens oppgjør. Det er markedsregulator som fremmer forslag til avgifter. Forslagene vurderes

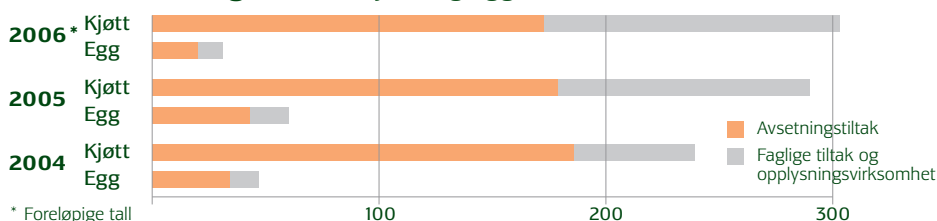
av Omsetningsrådet, som innstiller til Landbruks- og matdepartementet (LMD).

Disponering av midlene

Nedenfor vises en oversikt over den tredeling som i realiteten legges til grunn for bruk av markedsreguleringsmidlene (omsetningsavgift og bevilgninger over jordbruksavtalen) i kjøttsektoren.

Faglige oppgaver/tiltak	Administrative oppgaver/tiltak	Operativ markedsregulering
SÆRPREG Bevilgning etter godkjent budsjett Krav til at arbeid og resultater skal være åpne for alle	SÆRPREG Fast administrasjonsgodtgjørelse etter godkjent budsjett for de oppgaver som ikke er kvantumsrelatert Dette er også en godtgjørelse for styring/koordinering av ferskvarestrømmen (tiltak som begrenser fryselaagring eller eksport)	SÆRPREG Godtgjørelse etter fastsatte satser for definerte tiltak Kvantumsavhengig
EKSEMPLER <ul style="list-style-type: none"> ● Opplysningskontorenes virksomhet ● Klassifisering (praktisering/opplæring) ● Forskning og utvikling ● Forsøksvirksomhet ● Tilskudd til avlsarbeid 	EKSEMPLER <ul style="list-style-type: none"> ● Koordinering av varestrøm/geografisk råvareutjevning ● Prognoser og statistikkarbeid ● Kalkyler og prisarbeid ● Utredningsarbeid ● Markedskunnskap, beredskap ● Administrasjon av kvantumsbaserte tiltak ● Lagerregnskap 	EKSEMPLER <ul style="list-style-type: none"> ● Innfrysing ● Fryselagring ● Arbeidsgodtgjørelse på fryseri ● Frakter på reguleringsansvar ● Pristap ved reguleringseksport

Bruk av omsetningsmidler i kjøtt- og eggsektoren (mill. kroner)

– Et genialt system

- Omsetningsloven og markedsordningen er et genialt system.
- Dagens markedsregulering er ubyråkratisk, effektiv og billig.
- Markedsordningen er til beste for norske bønder.
- Men systemet er ikke et sikkerhetsnett for omsetnings- og foredlingsindustrien.

Slik understreker Omsetningsrådets leder, Ottar Befring, at Omsetningsloven og markedsreguleringsystemet er samfunnsnyttig. Befring, som er fylkesmann i Møre og Romsdal, mener systemet har vist sin overlevelseskraft.

– Omsetningsloven har såvisst ikke gått ut på dato, slik enkelte hevder. Med de endringer Stortinget har gjort opp gjennom tidene, er loven et godt grunnlag for en effektiv markedsregulering. Men alle må opptre ansvarlig dersom ordningen skal overleve – både vi i Omsetningsrådet, organisasjonene som er tildelt reguleringsansvaret, andre markedsaktører og bøndene, understreker Befring.

Ansvar

Befring viser til at Stortinget har trukket opp klare mål for markedsreguleringen:

1 Stabile priser både for bonde og forbruker.

1 Avsetningsmuligheter for produsentene.

1 Forsyninger i alle forbruksområder til noenlunde ens pris.

1 Prisuttak i samsvar med jordbruksavtalens forutsetninger.

– Dette betyr imidlertid ikke at markedsreguleringen skal være et sikkerhetsnett for omsetnings- og foredlingsleddene. I Omsetningsrådet legger vi sterk vekt på at Nortura og de andre samvirkeorganisasjonene som har et reguleringsansvar, får en rimelig kompensasjon for den jobben de gjør. Men ut over det skal de ikke ha noen fordeler av systemet. Det er kanskje ikke unaturlig at disse problemstillingene skaper debatt. Men jeg mener systemet er åpent, oversiktlig og ryddig, og kan ikke se at andre vil kunne utføre oppgaven på en bedre måte. Jeg har for eksempel ingen tro på å etablere et nytt statlig og kostbart byråkrati til å administrere ordningen. Noe av det geniale med dagens ordning er nettopp at de tyngste markedsaktørene må ta ansvar for markedsreguleringen. Det er de som kjenner markedet på pul-

sen og vet hvor skoen trykker. Da har de også stor interesse av å løse problemene. I dag utføres reguleringstiltak i stor forståelse mellom det statlige Omsetningsrådet og samvirkeorganisasjonene. Etter min mening er dagens regulering av markedet det beste instrumentet bøndene kan ha, sier Befring.

Bondens penger

Befring er klar på at omsetningsavgiften er bondens penger.

– Da er det rett og rimelig at landbruket har flertall i Omsetningsrådet. Men det er viktig at vi i rådet lytter til alle innspill som kommer, at reguleringen foregår på en mest mulig konkurransenøytral måte, og at det er stor åpenhet rundt rådets arbeid, sier han.

Befring mener ordningen med at omsetningsavgiften blir kontrollert av et statlig råd og fond før de igjen brukes tilbake i markedet, har vist seg å være livskraftig.

– Dette har både bonden og samfunnet spart penger på i mer enn 75

Fortsatt «trøkk» i svinemarkedet

Det er særlig i svinemarkedet, med store volumer og raske svingninger i produksjonen, at behovet for markedsregulering er stort. Og det er også her debatten om systemet går høyest.

– Ved inngangen til 2007 var prognosene for svinemarkedet alvorlige, og jeg vil understreke at utfordringene slett ikke er over selv om vi ser at markedsreguleringstiltakene virker. Fra Omsetningsrådets side vil vi følge utviklingen nøye, sier Ottar Befring.

Det blir også alltid debatt om prognosene når de mest dramatiske spådommene ikke slår til. – Da må vi huske at prognosene anslår hva som vil skje dersom det ikke blir satt inn tiltak, og at bonden skal få målpris, altså

«maksimalpris», for sine produkter. Når vi iverksetter tiltak, for eksempel økt omsetningsavgift, er det nettopp for at prognosene ikke skal slå til, sier Befring, og fortsetter:

– Dagens situasjon i svinemarkedet illustrerer godt hvor viktig markedsreguleringen er. Fullt «trøkk» i grisehusene, reduserte eksportmuligheter og sterke dagligvarekjeder som kan true importvernet dersom de ikke blir skikkelig betjent, gjør markedsregulering mer – ikke mindre – aktuelt. Vi må derfor ikke glemme de overordnede hensynene når vi diskuterer detaljene i tiltakene, sier Befring.

FOTO: KJELL LANGMYREN

år. Jeg tror systemet også vil feire 100-årsjubileum, dersom ikke et EU-medlemskap eller bortfall av målprissystemet setter en stopper for det.

Kortvarige tiltak

– Markedsreguleringen skal fortrinnsvis være et virkemiddel for å håndtere temporære overskudd, og regulerings-tiltakene skal i utgangspunktet være kortvarige, understreker Befring. Dette er nedfelt i St. meld. 19 Om norsk landbrukspolitikk, der det også slås fast at pris skal være hovedvirkemiddelet for å unngå permanente overskuddsproblemer.

– Produsentene reagerer raskest på lave priser og høy omsetningsavgift. Men i enkelte situasjoner kan det være nødvendig å sette inn regule-

rende tiltak så tidlig i produksjonskjeden som mulig, for eksempel reduksjon av slaktevekter. Slike tiltak bør i størst mulig grad baseres på frivillige løsninger for produsentene, sier Befring.

– Det kan jo stilles spørsmål ved om produksjonsregulering bidrar til å opprettholde overkapasitet. Men slik systemet har vært praktisert, er det etter min mening ikke grunnlag for å hevde det, fortsetter han.

Skapt for norske forhold

– Markedsreguleringsystemet er godt tilpasset norske forhold. I et så langstrakt land som vårt er systemet viktig for både bonde og forbruker. Det har stor betydning for å kunne ha en spredt produksjon, der produsentene gis lik pris uavhengig av hvor de

– Jeg har ingen tro på et statlig og kostbart byråkrati til å administrere markedsordningene, sier leder i Omsetningsrådet Ottar Befring.

bor eller hvor stort de driver. Og systemet sikrer stabile forsyninger over hele landet, ikke minst ved å bidra til og jevne ut regionale og sesongmessige variasjoner i produksjonen, sier Befring.

Han peker på at markedsordningen også har en annen viktig side:

– Den gir oss mulighet til å fellesfinansiere tiltak som sikrer kvalitet og fremmer markedorienterte løsninger. Ved å bruke omsetningsmidler til faglig arbeid i verdikjeden, bidrar ordningen til å bringe signaler fra forbrukerne og «markedet» tilbake til produsentene, sier han.

” Både bonden og samfunnet har spart penger på markedsregulerings-systemet i 75 år. Jeg tror systemet også vil feire 100-årsjubileum, dersom ikke et EU-medlemskap eller bortfall av målprissystemet setter en stopper for det. ”

Hvorfor?

?! Prognosene fra Nortura er ofte for dårlige.

Særlig når det spås store overskudd, viser det seg gang på gang at markedet utvikler seg mer positivt enn det Nortura har prognosert. Hvorfor er det så vanskelig å lage gode prognoser?

Kommentar:

La oss først rette opp en utbredt misforståelse: Det er Prognoseutvalget for kjøtt, ikke Nortura, som utarbeider prognosene. Men som sentralt medlem i Prognoseutvalget, har selvfølgelig Nortura et medansvar for prognosene.

Det er viktig å være klar over hvilke forutsetninger prognosene bygger på, og hva de skal brukes til. I utgangspunktet lages prognosene på basis av «normale» gjennomsnittlige slaktevekter, og at målprisene skal tas fullt ut. Dersom dette gir en balansert markedsituasjon, eventuelt korrigert for den eksportmuligheten som foreligger, legges dette til grunn for markeds- og prisstrategien i prognoseperioden.

Hvis prognosene derimot viser en markedsituasjon i ubalanse, legges det en markeds- og prisstrategi som vil gi en best mulig markedsbalanse. Det vil si at det settes i verk tiltak for å regulere produksjonen og/eller øke salget. Målet er selvfølgelig å forhindre at «dystre» prognoser slår til. Og når tiltakene virker, blir resultatet bedre enn prognosen tilsa. Denne sammenhengen har vi ikke vært flinke nok til å forklare.

Prognoser har også en psykologisk effekt. Forventninger om stor overproduksjon bidrar til at produsentene selv foretar «reguleringstiltak» ved å redusere produksjonen, utsette investeringer osv. Slik bidrar prognoser i seg selv til bedre markedsbalanse.

?! Hvorfor er det bare de samvirkebaserte slakteriene som kan fryse inn overskuddsvarer på reguleringslager? Er det ikke rettferdig at også andre slakterier får anledning til å «kvitte» seg med eventuelle overskudd på linje med de samvirkebaserte slakteriene?

Kommentar:

Dette er en problemstilling som har kommet opp med jevne mellomrom de siste årene, og det har vært foretatt flere «offentlige» vurderinger av spørsmålet. Norturas holdning har vært at vi ikke har noe i mot at ikke-samvirkebaserte slakterier kan delta i markedsreguleringen på linje med våre egne slakterier. Men forutsetningen må være at de påtar seg de samme forpliktelser som Nortura har, for eksempel når det gjelder innmelding, fordeling og oppfølging av produksjonsregulerende tiltak (vektgrenser osv.). Så langt har myndighetene konkludert med at dette vil være en type samordning som vil kunne svekke konkurransen i kjøttmarkedet så sterkt at man ikke har villet støtte en slik ordning. Kjøttbransjens Landsforbund har heller ikke entydig gått inn for en slik ordning.

På den annen side har alle utredninger i spørsmålet konkludert med at kjøttssamvirkets antatte konkurransemessige fordeler som markedsregulator, ikke er av et slikt omfang at de bidrar til å virke konkurransevridende. Det vil vel si at ulempene ved å være markedsregulator er vel så store, for eksempel forsyningsplikten ved underdekning i markedet.

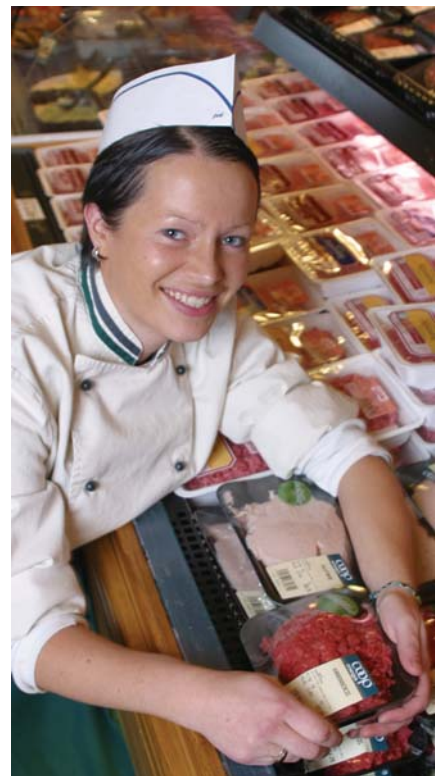

FOTO: OPPLYSNINGSKONTORET FOR KJØTT

FOTO: OPPLYSNINGSKONTORET FOR KJØTT

FOTO: GRETHE RINGDAL, ANIMALIA

?! Ved eksport selger Nortura førsteklases råvarer til «dumpingpriser». Hvorfor kan vi ikke heller sette ned prisene i Norge, og la norske forbrukere kjøpe kjøtt til samme priser som polske og russiske forbrukere?

Kommentar:

Norske kjøttprodusenter er kollektivt ansvarlige for kostnadene ved overproduksjon. Alle ilegges en omsetningsavgift for å dekke kostnadene. Utallige regnestykker viser at det er langt billigere å eksportere et begrenset overskudd til en lavere pris, så lenge dette gir rom for å ta ut goder for varer som selges på hjemmemarkedet. Årsaken er lav priselastisitet på kjøtt. Det innebærer at prisene må senkes svært mye for å øke forbruket slik at det får betydning for markedsbalansen.

Spørsmålet var mer relevant for 15-20 år siden da det ikke var eksportbegrensninger i WTO-avtalen. Da var det mulig å eksportere de kvanta som var nødvendig for å opprettholde målprisen i hjemmemarkedet.

Norturas strategi er nå å kombinere prisnedsettelse i hjemmemarkedet med eksport av begrensede kvanta når dette er nødvendig. Denne strategien ble for øvrig tatt i bruk før WTO-avtalen la begrensninger på eksporten.

?! Ville det ikke være bedre om et nøytralt organ hadde ansvar for markedsreguleringen i stedet for en bondeeid organisasjon som også er stor markedsaktør?

Kommentar:

Det er riktig at oppgaven som markedsregulator stiller strenge krav til konkurransenøytralitet, og krever stor grad av åpenhet og kontroll. Dette er Nortura seg svært bevisst, og vi har alltid lagt vekt på å utøve rollen som markedsregulator på en ikke-provoserende måte.

Nortura utsettes likevel lett for kritikk for sin rolle, noe som ofte kan føles som press. Dette kan skape en fare for at vi blir for «snille» for å unngå konflikter. Dette kan igjen virke hemmende på Norturas ordinære forretningsdrift.

På den annen side er det nå utarbeidet et omfattende regelverk for hvilke krav som stilles til Nortura som markedsregulator. Det er imidlertid ikke mulig å sette opp regler for alle situasjoner som kan oppstå, og Nortura må derfor utøve markedsregulatorrollen etter beste skjønn og «ånden» i markedsreguleringssystemet. Vi mener Nortura har løst denne oppgaven på en måte som har gitt oss tillit hos myndighetene og bransjen for øvrig.

?! Det er urettferdig at samtlige kjøttprodusenter skal være med å betale kostnadene til markedsregulering når de leverer sine dyr til slakterier som ikke har problemer med å avsette kjøttet.

Kommentar:

Til tross for betydelige endringer i importvernet de siste årene, er det norske kjøttmarkedet fortsatt relativt godt skjermet. I dette markedet har den samvirkebaserte industrien ca. 75 prosent av slaktingen og ca 50 prosent av videreføringen. Følgelig har da den ikke-samvirkebaserte industrien ca. 25 prosent av slaktingen og ca. 50 prosent av videreføringen. Dette innebærer at de markedsbalanserende tiltak som gjøres på samvirkesiden, vil ha effekt for hele markedet, og ikke bare for kjøtt-samvirkets del av det totale marked. Det må derfor være rimelig at samtlige kjøttprodusenter er med på å finansiere tiltakene gjennom omsetningsavgiften, fordi samtlige kjøttprodusenter vil nyte godt av et marked i best mulig balanse.

Nortura har ikke noe i mot at ikke-samvirkebaserte slakterier kan delta i markedsreguleringen på linje med våre egne slakterier. Men forutsetningen må være at de påtar seg de samme forpliktelser som Nortura har, for eksempel når det gjelder innmelding, fordeling og oppfølging av produksjonsregulerende tiltak om vektgrenser osv.

Overlever markedsreguleringen?

- Markedsordningene i landbruket og markedsregulering som virkemiddel utfordres av liberalistiske holdninger som påvirker både nasjonale rammebetingelser og internasjonale handelsavtaler.
- Aktører i matvarekjeden forsøker å redusere markedsregulators posisjon.
- Mange hevder også at bøndernes lojalitet til samvirket og det landbrukspolitiske system er under press.

Vil markedsreguleringen overleve disse utfordringene? Ingen kan gi et sikkert svar. Men systemet har vist utrolig livskraft, og mange forhold tilsier at det fortsatt vil ha livets rett.

Politisk ønske

Debatten om hvordan vi organiserer markedet for jordbruksvarer vil trolig bli intensivert på grunn av de internasjonale forpliktelsene vi påtar oss, og som følge av politikken innenlands. Det synes imidlertid å være politisk flertall for å beholde markedsregulering. Selv om reguleringen er avviklet på enkelte områder, er det grunn til å tro at myndighetene vil beholde markedsreguleringen innen «tunge» produksjoner som melk og kjøtt. Det er også en realitet at de fleste land har en eller annen form for markedsregulering.

Fremtiden til det «norske systemet» vil være avhengig av om landbruket og organisasjoner med markedsreguleringsansvar opprettholder høy samfunnsmessig legitimitet.

Effektivt system

Som det går fram av dette heftet er markedsreguleringen i Norge et svært effektivt system. Årsaken ligger i den tette koblingen mellom regulering og forretningsmessig drift, og at bonden både betaler og styrer virksomheten. Andre måter å organisere markedet på, vil raskt kunne bli kostbart for bonden og kreve større ressurser fra samfunnet.

Store, men sårbare bønder

Større og mer spesialiserte bønder, ofte med høy andel lånekapital etter store investeringer, er mer – ikke mindre – avhengig av markedsregulering. Stor og ensidig produksjon er langt mer sårbar for prissvingninger. Men produsentene er likevel for små til selv å kunne påvirke markedet. Dette forsterkes av at andre aktører i verdikjeden er sterkere enn bonden, slik at svingninger i markedet nesten ensidig vil ramme bønderne.

Det uforutsette

Markedsbalansen påvirkes ikke bare av det som skjer i fjøset eller grisehuset. Uforutsette hendelser kan få store konsekvenser. En «Tsjernobylulykke», et bakteriefunn eller en forskningsrapport – med tilhørende mediestorm – kan raskt snu opp ned på markedet. Da er det godt å kunne ty til reguleringsgrep.

Felles forskning, produktutvikling og markedsføring

Gjennom felles finansiering er markedsordningene en effektiv måte å organisere faglig virksomhet som kommer alle produsenter til gode. Slik er markedsordningene med på å styrke mulighetene for norskproduserte jordbruksvarer, og sikre det totale produksjonsgrunnlaget. Dette blir stadig viktigere i en tid hvor det ikke er lett å få til forskning, produktutvikling og markedsføring på «frivillig dugnad».

Samspill med myndighetene

Bønderne trenger den «autoritet» som samspeillet med myndighetene gir. Slik markedsreguleringen gjennomføres i praksis, får jordbruket og myndighetene innsikt og forståelse i hverandres behov og interesser.

WTO-løsning?

Den nåværende WTO-avtalen påvirker importvernet og eksportmulighetene, men ikke markedsreguleringen innenlands. En eventuell fornyet avtale kan endre på dette, bl.a. ved at målprisene (maksimalprisene) må senkes, eller erstattes med en referansepris for flere produktgrupper enn fjørfekjøtt.

Men WTO ser ikke ut til å ha noen innvirkning på Omsetningsloven og dens formål om å «fremja umsetningen av jordbruksvarer», dvs. kreve inn en avgift og drive aktuelle felles tiltak slik vi har beskrevet dem i dette heftet. Unntaket er reguleringseksporsten, som neppe overlever en fornyet avtale. Fjerningen av reguleringslagring på fjørfekjøtt er f. eks. bestemt av Norge, ikke av WTO.

FOTO: BÅRD LØKEN, SAMFOTO

Utgiver Nortura BA
© april 2007
Tekst Nortura
Faktotum Informasjon
Design Faktotum Informasjon
Foto omslag Scanpix (hovedbilde)
Opplysningskontoret for kjøtt
Håvard Simonsen
Opplag 3 000

Nortura

Nortura BA
Postboks 360 Økern
0513 Oslo
www.nortura.no

Alle produsenter i alle bransjer forsøker å tilpasse sin produksjon til etterspørselen. I Norge har bøndene selv det økonomiske ansvaret for å holde markedet i balanse. Ubalanse slår rett inn i bondens lommebok – i noen tilfeller med flere hundre tusen kroner i tap.

Biologisk produksjon har ikke like forutsetninger over hele verden, og husdyrhold er en langsiktig produksjonsprosess som krever styring. Markedsregulering har derfor vist seg som et effektivt alternativ til «markedets usynlige hånd». Og derfor har vi laget dette heftet. **For balansens skyld.**